

СЛІДАМИ ВОЛОДИМИРА ВЕСІЧА: СУЧАСНА ПРАКТИКА ІСТОРИКО-БІОГРАФІЧНОГО МАКАРЕНКОЗНАВСТВА

*Ткаченко А. В.
Полтава, Україна*

Поліконтекстний розгляд феномену макаренківського освітнього менеджменту – один із шляхів об'єктивного вивчення і його сутнісних аспектів, і функціональної специфіки. В даному відношенні великий потенціал має дослідження професійних доль співробітників А. Макаренка – яскравих представників кадрового середовища керованих видатним педагогом виховних установ, співтворців його педагогічної системи. Одним із найефективніших педагогів колонії імені М. Горького, але в той же час і найзагадковішою постаттю її кадрового потенціалу є заступник А. Макаренка Володимир Олександрович Весіч (1886 – прибіл. 1940). Раніше ми вже робили спроби з'ясувати обставини біографії цієї людини [5; 6], але відкритий нещодавно новий і об'ємний документальний масив дав нам можливість дещо по-новому уявити останні роки її життя.

Висока оцінка А. Макаренком управлінських здібностей свого талановитого колеги виявилася, як відомо, в листі педагога (29 грудня 1930 р.) до М. Букшпана – секретаря Правління Дитячої комуни імені Ф. Е. Держинського. В. Весіч і його дружина тоді були прийняті на роботу в комуну, але Правління опротестувало це рішення з огляду на начебто «петлюрівське» минуле Володимира Олександровича. А. Макаренко тоді зробив спробу захистити свого протеже, стверджуючи, що працівників, рівних йому, «вдається отримати раз на 5 років», і характеризуючи свого колегу як «розумного, такого, що вміє чудово ладити з хлопцями і тримати їх у руках, багато обізнаного і працюючого». Але на вимогу чекістського Правління талановитого педагога довелося звільнити і подальша його доля досі залишалася невідомою.

Сайт знаного краєзнавця Б. Тристанова «Історія Полтави» [2] розмістив інформацію про те, що В. Весіч закінчив Петровський полтавський кадетський корпус і Київське військово училище, служив у Азовському 45-му і Севському 34-му піхотних полках, в роки Першої світової війни отримав поранення, досяг неабиякого успіху на військовій ниві та був нагороджений майже всіма бойовими орденами: Святої Анни 4-го ступеня з написом «За відвагу», Святого Станіслава 3-го ступеня з мечами та бантом, Святого Володимира 4 ступеня з мечами та бантом, Святої Анни 3 ступеня з мечами та бантом, Святого Станіслава 2 ступеня з мечами. Згідно з матеріалами сайту історика Білого руху С. Волкова, в

роки Громадянської війни В. Весіч служив у армії УНР, потрапив у полон до Червоної Армії, але з 1920 року обіймав у її лавах деякий час командні посади, хоча і знаходився на особливому обліку органів ДПУ [7].

*Володимир Весіч – випускник Петровського
Полтавського кадетського корпусу (1906)*

В очолювану А. Макаренком трудову колонію імені М. Горького В. Весіч був прийнятий 1 серпня 1923 року [4, с. 10], і залишався на своїй посаді навіть після вимушеного звільнення Антона Семеновича влітку 1928 р., намагаючись призупинити неминучу педагогічну деградацію установи. Про це А. Макаренко повідомив М. Горькому в листопаді 1928 р. [3, с. 63]. Пізніше, як стверджував видатний німецький макаренкознавець Г. Хілліг, В. Весіч, нажаль, став одним із тисяч політичних репресованих. Доволі характерним є те, що професіоналізм і роль Весіча в історії горьківської колонії спонукали А. Макаренка залучити його до числа прототипів персонажів «Педагогічної поеми» – як прообразу педагога П. І. Журбіна.

До певного часу нам не вдавалося просунути в з'ясуванні багатьох фактів життя і особливо подальшої долі Володимира Олександровича, проте тривалий пошук приніс свої результати. Рукопис спогадів агронома колонії імені М. Горького М. Фере, знайдений у фондах архіву Науково-дослідної лабораторії А. С. Макаренка

Полтавського педінституту, наприклад, розкрив перед нами «історію кохання» В. Весіча та його майбутньої дружини – Євгенії Олександрівни Пишної, яка працювала головним бухгалтером у керованому М. Фере військовому радгоспі, але після одруження з Володимиром Олександровичем перейшла на аналогічну посаду до колонії.

Потому на сайті «Історія Полтави» [2] з'явилося фото В. Весіча в роки Першої світової війни, надане, як засвідчує підпис, якоюсь Агнесою Найлсен із Австралії. Незабаром автор сайту «Музей Макаренка» Д. Гончар допоміг встановити контакт з цією австралійською громадянкою, справжнє ім'я якої Агнес Нільсен, що звернулася до нього за інформацією щодо Володимира і Євгенії Весічів – прадіда і прабабусі свого чоловіка. Подальше тривале листування з австралійськими нащадками Володимира Олександровича дозволило прояснити багато деталей його біографії.

Надіслані А. Нільсен із Сіднею численні сімейні фото дали можливість підтвердити відсутність В. Весіча серед невпізнаних осіб на відомих фото колективу колонії імені Горького, а також ідентифікувати на одному із них Євгенію Олександрівну – поруч із М. Горьким і А. Макаренком на спільному знімку великого письменника із співробітниками колонії в дні його візиту у липні 1928 р. Крім того удалося з'ясувати особливості походження Євгенії Пишної: вона народилася 7 травня 1896 року в Полтаві у дворянській родині, мала сестру Ларису і двох братів, що закінчили Петровський Полтавський кадетський корпус та служили у Білій армії: один, Володимир, загинув 1920 року під Перекопом, інший, Леонід, емігрував до Парижу, де помер у 1962 р.

Донька Весічів Олена, що зображена А. Макаренком в «Педагогічній поемі» як Женя Журбіна, народилася 3 серпня 1924 р. Закінчивши школу, вона збиралася отримати вищу медичну освіту, але цьому завадила Друга світова війна. Під час нацистської окупації України у 1942 році у Харкові вона вийшла заміж за старшого на десять років дипломованого інженера, вихідця із сім'ї вчителя Білгородського реального училища, Леоніда Медведєва і у 1943 році вже в Житомирі народила першу свою доньку Ларису.

Незабаром, у 1944 р., Євгенія Олександрівна, її донька Олена, зять Леонід та онука Лариса перебралися до м. Сосновець в Польщі. Приблизно у 1944–1945 роках сім'я перебувала у Берліні, де музично обдарований Леонід, який чудово володів кларнетом, віолончеллю та саксофоном, заробляв грою в оркестрі. 1946 року сім'я зареєструвалася для отримання нових документів у німецькому Верхньому Пфальці і подала заяву на виїзд до Австралії, але була вимушена провести декілька років в районі Регенсбургу, в якому Леонід грав джаз для військових американських окупаційних сил в складі гурту «Веселуни».

Отримавши паспорти біженців, у 1949 році родина переїхала до Неаполя і невдовзі залишила Європу. Після прибуття в Австралію декілька років провели у таборі для переміщених осіб Грета в місті Ньюкасл (Новий Південний Уельс), де Олена і Леонід працювали за держконтрактом два роки, в результаті чого придбали будинок у передмісті Сіднея, у якому прожили до кінця життя. Друга онука Євгенії Ольга народилася вже на новому континенті, в таборі біженців в 1951 році. Леонід і Олена до виходу на пенсію працювали на фабриці з виробництва радіоприймачів і перших в Австралії телевізорів – Леонід у відділі контролю якості, а Олена на технологічній лінії. Леонід був змушений виконувати некваліфіковану роботу, оскільки не міг документально підтвердити свою інженерну освіту. Як згадує Ольга Медведєва (в заміжжі Конноллі), вони були хорошими батьками і дуже багато працювали, щоб «подарувати нам прекрасне і щасливе життя».

Євгенія Олександрівна весь цей час доглядала онуків, вона ніколи більше не виходила заміж і померла у 1970 році. Її зять Леонід Медведєв залишив цей світ наступного року, донька ж Олена прожила до 1995 р. Агнес Нільсен, листування з якою відкрило невідомі сторінки «одисей» родини Весичів, є дружиною Байрона Конноллі, старшого сина Ольги. Вся велика родина і сьогодні мешкає в Сіднеї.

Тим часом масштабна пошукова робота А. Нільсен дозволила поставити останню крапку в історії арешту і засудження В. Весіча. Їй за нашої невеликої допомоги вдалося навіть отримати від Державного архіву Харківської області електронну копію відповідної слідчої справи [1]. Як з'ясувалося, Володимира Олександровича було несподівано заарештовано органами НКВС 19 березня 1938 року. Згідно з «Анкетою заарештованого» та протоколом допиту, він, дворянин за походженням та українець за національністю, народився 1 жовтня 1888 року в селі Мачухи Полтавського повіту. На момент арешту мешкав у Харкові, працював учителем 124-ї неповної середньої школи, місцем роботи його дружини, Євгенії Олександрівни, зазначена посада бухгалтера в артілі «Прогрес».

Документи справи також засвідчують, що у Російській імператорській армії в роки Першої світової війни В. Весіч дослужився до чину капітана і навіть отримав посаду командира обозу 60-ї піхотної дивізії. У лютому 1918 року демобілізувався, але вже у грудні підпав під мобілізацію до Армії УНР, в якій отримав чин сотника і посаду начальника господарства 8-го інженерного батальона при 8-й Запорізькій дивізії. У січні 1920 року був інтернований з частиною Армії УНР і пізніше заарештований на 2 тижні Особливим відділом 12 армії РСЧА та відправлений на місяць до концтабору, але після швидкої амністії та до листопада 1922 року перебував на командних посадах в штрафних військових підрозділах РСЧА у Київському військовому окрузі, потім

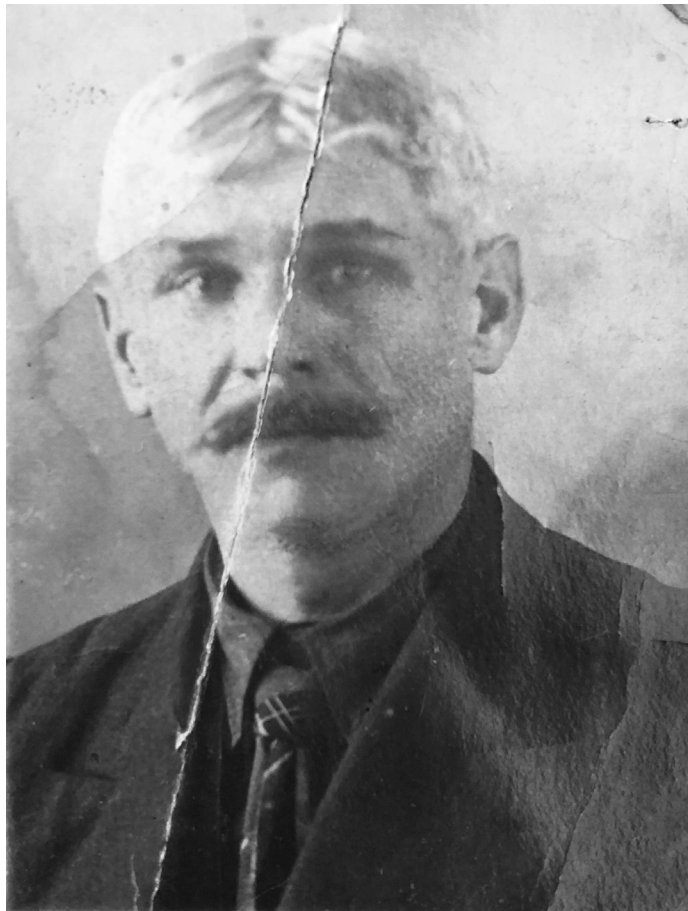
залишався на військовому обліку як командир запасу. У 1922–1923 роках, тобто до початку своєї педагогічної діяльності у Полтавській трудовій колонії імені М. Горького, служив у різних радянських установах на «конторській» роботі.

В. О. Весіч в роки Першої світової війни

Всього за два з половиною тижні після арешту В. Весіча органами НКВС попереднє слідство встановило, що він є учасником контрреволюційної організації, проте у грудні того ж року звинувачення Володимира Олександровича було перекваліфіковано за іншою статтею, тепер уже як «учасника контрреволюційної української націоналістичної організації».

Очевидно, під час допиту Володимир Олександрович став об'єктом потужного психологічного або фізичного тиску, оскільки, як показує протокол допиту, дуже швидко змінив свої виправдувальні свідчення та був змушений «каятися» і визнати себе «учасником контрреволюційної української націоналістичної організації», що начебто існувала у системі Харківського міського відділу народної освіти. В подальших показах В. Весіч докладно розкриває свої «контрреволюційні погляди», «роботу у складі підпільної організації» та «шкідницьку діяльність» у школі.

В. О. Весіч в першій половині 1930-х років

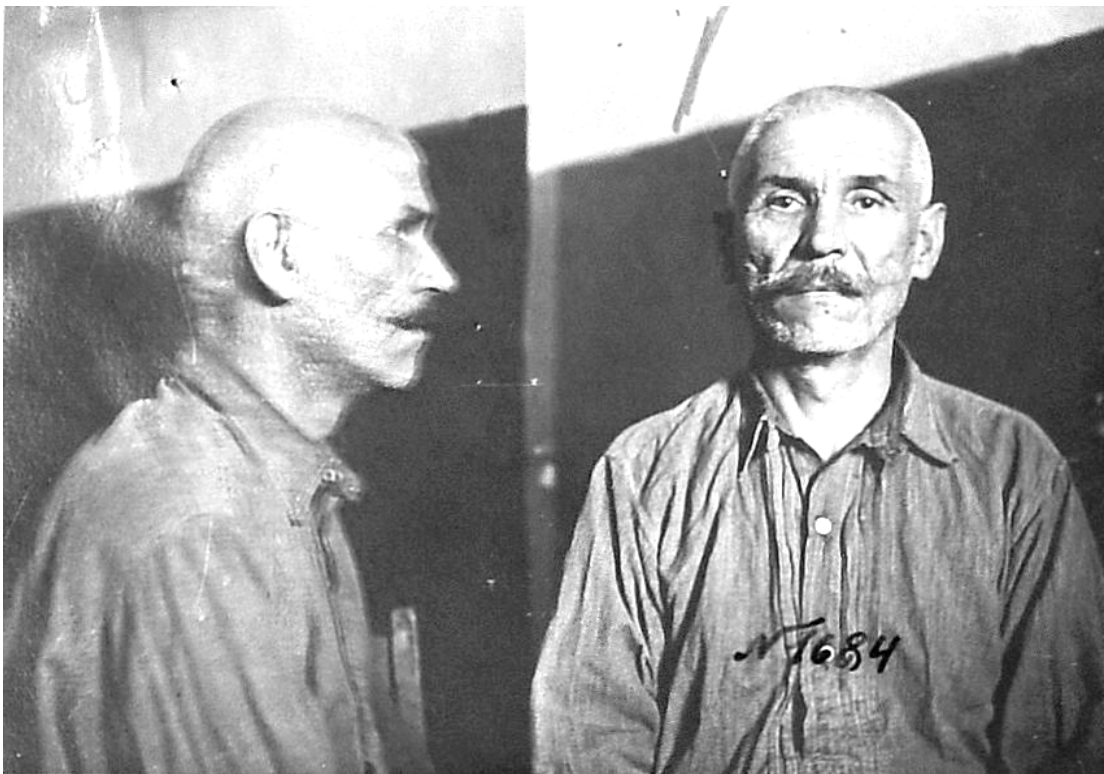
«Підтвердженням» шкідницької діяльності В. Весіча є акт комісії із представників 124-ї неповної середньої школи, який детально аналізує його роботу як вчителя і члена педагогічного колективу та виокремлює відповідні факти. Першим підписантом цього акту є директор школи З. Вайнер – за іронією долі, один із активних діячів по боротьбі з дитячою безпритульністю в кінці 1920-х років на Харківщині і щирий захисник А. Макаренка під час його конфлікту з керівництвом освіти.

11 жовтня 1939 року, тобто після понад півторарічного перебування за ґратами, Володимир Олександрович був засуджений Особливою Народою НКВС міста Харкова до 5 років ув'язнення у виправно-трудоному таборі «за шкідництво» і невдовзі етапований до сумнозвісного Івдельського табору. Треба зазначити, що вказана група таборів знаходилася на півночі Свердловської області, тобто в доволі холодному регіоні, середня температура липня у якому сягає лише +17°C, середня температура січня опускається до –18,7°C.; у січні там навіть зафіксовано температурний мінімум –49°C [8].

Звертає на себе увагу один факт: Євгенія Олександрівна 31 березня 1940 року зробила відчайдушну спробу реабілітувати чоловіка –

звернулася зі скаргою на ім'я військового прокурора Харківського військового округу. До скарги вона додала трудовий список В. Весіча і запевняла, що все його життя у радянський час «було сповнене невинної роботи і беззавітної відданості справі соціалістичного будівництва», що він весь час працював на «відповідальних дільницях педагогічної діяльності і багато разів його робота відмічалася і відзначалася відповідними заохоченнями».

Дружина також підкреслювала, що В. Весіча було мобілізовано до Армії УНР не за власною волею. Своє ж прохання опротестувати ухвалу про висилку Володимира Олександровича вона підсилила ще й згадкою про його вік і погане здоров'я. Резолюція невідомої особи на скарзі звучить так: «Перевірити у нас. І якщо ще не було скарги, вимагати через ХОУ НКВС справу». Цікавий і красномовний факт: Євгенія Олександрівна каже, що їй повідомили про засудження чоловіка лише у листопаді 1939 року, тобто у той момент, коли той, ймовірно, уже перебував у таборі.

В. О. Весіч, фото із слідчої справи (1938–1939)

8 травня 1940 року Володимир Олександрович і зі свого боку подає скаргу, яку адресує Військовому прокурору СРСР. В ній він пише: «Під час провадження слідства у моїй справі на мене був здійснений фізичний та моральний вплив з боку слідчого, завдяки цьому я змушений був підписати протокол, у якому значилося, що ніби я належав до якоїсь

контрреволюційної організації та займався шкідництвом». Далі він указує, що жодне із висунутих йому звинувачень не було підтверджено доказами, натомість слідство не дало йому змоги представити реабілітуючі документи. В підсумку В. Весіч просить переглянути його справу з наданням можливості представити документи, що підтверджують його невинність. Хоча жодних наслідків ця скарга, очевидно, не мала, але вона – по суті останній за часом документ у справі, який засвідчує, що Володимир Олександрович ще живий.

Реабілітований В. Весіч був лише 4 квітня 1989 року, але жодних свідчень про дату і обставини його смерті в справі не наводиться.

Звертає на себе увагу те, що в слідчій справі не зафіксовано жодних спроб Володимира Олександровича підтвердити власну політичну лояльність і великі професійні досягнення авторитетом А. Макаренка – вже відомого тоді на всю країну і поза її межами письменника.

Як з'ясувалося завдяки матеріалам слідчої справи, раніше ми помилялися стосовно походження В. Весіча і роду занять його батька [5]: народився майбутній сподвижник А. Макаренка не в родині чиновника, а в сім'ї кадрового військового – поручика, який унаслідок каліцтва на кавказькому театрі бойових дій під час Російсько-турецької війни (1877–1878) був змушений піти у відставку. Бухгалтером же Полтавської міської управи, членом правління Економічної спілки полтавських чиновників, Спілки любителів полювання, а також скарбником полтавського Зібрання чиновників був не батько, а старший його брат – Олександр Олександрович. Слідча справа дозволила уточнити і іншу обставину військової біографії В. Весіча: під час Першої світової війни він служив у складі не 34-го піхотного Севського полку, а 238-го піхотного Ветлузького полку, що був сформований під час загальної мобілізації на основі кадрового складу Севського полку.

На останок залишається додати, що родина Весічів дбайливо зберігає теплі спогади про Володимира Олександровича як приємну і добру людину та гарного батька.

Список використаних джерел:

1. Дело №101085 По обв. Весич Владимира Александровича. – Державний архів Харківської області, фонд Р-6452, оп. 4, д. 3402.
2. История Полтавы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://histpol.pl.ua/ru/lichnosti/alfavitnyj-ukazatel/lichnosti-v?id=7229>
3. Переписка А. С. Макаренко с М. Горьким / под ред. Г. Хиллига, при участии С. С. Невской. – Марбург, 1990. – 257 с.
4. Полтавська трудова колонія ім. М. Горького в документах і матеріалах (1920–1926 рр.). Ч. 2 / авт.-укл. : О. П. Єрмак, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос, Н. М. Тарасевич, А. В. Ткаченко ; за ред. І. А. Зязюна. – Полтава, 2002. – 216 с.

5. Ткаченко А. В. З усього горьківського колективу Весіч був найсильнішим, дисциплінованим і здібним працівником: матеріали до біографії соратника А. С. Макаренка / А. В. Ткаченко // Матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції «Макаренкознавчий вимір актуальних питань соціальної адаптації особистості» та Всеукраїнських науково-практичних семінарів «Управління проектами у сфері науки, освіти, інновацій та інформатизації», «Управління інноваційною діяльністю в освіті та у виробництві» (м. Полтава, 13–14 березня 2017 р.) / За заг. ред. проф. М. В. Гриньової. – Полтава, 2017. – С. 157–158.
6. Ткаченко А. В. Весіч Володимир Олександрович // Полтавіка. Полтавська енциклопедія = *Poltavica. Poltava Encyclopaedia*: у 12 тт. / гол. ред. О. А. Білоусько; Центр дослід. іст. Полтавиц. Полт. обл. ради. – Т. 6: Освіта і наука = *Education and Science*. кн. 1. Абаза – Крекотень = *Abaza – Krekoten'*: редкол. тому: О. А. Білоусько (гол. ред. та ін.). – Полтава: Полтавський літератор, 2017. – С. 377.
7. Учасники Белого движения в России [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://swolkov.org/2_baza_beloe_dvizhenie/2_baza_beloe_dvizhenie_abc-03.htm
8. *Ivdel* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://en.wikipedia.org/wiki/Ivdel>

ПЕДАГОГІКА МАКАРЕНКА І МЕНЕДЖМЕНТ ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Моргун В. Ф.
Полтава, Україна

Доля народного трудового виховання молоді, яке було взяте на озброєння видатним українським педагогом, соціальним психологом і письменником зі світовим ім'ям Антоном Макаренком, в СРСР була безрадісною. Акмеологічна вершина трудової педагогіки – Харківська дитяча трудова комуна ФЕД, із виробництвом фотоапаратів на експорт, закінчилася перемогою виробництва над вихованням, звільненням Макаренка, а невдовзі позбулися й дітей. Про це свідчить і сумний жарт педагога, що короткозоре керівництво так і не збагнуло, що головним у комуні було не виробництво продукції, а трудове виховання дітей.

Проект Конституції СРСР, який був винесений на всенародне обговорення, містив дві заборони на працю дітей – політичну (не можна експлуатувати дітей) та медичну (бо праця шкідлива для їх здоров'я). Тільки публікація в газеті «Правда» відомого педагога, директора Гадяцької середньої школи-інтернату імені Героя Радянського Союзу Є. П. Кочергіна Полтавської області, Героя Соціалістичної Праці М. К. Андрієвського (за підтримки і допомоги тодішніх очільника області Ф. Т. Моргуна, ректора ПДПУ І. А. Зязюна і автора), що обґрунтувала працю молоді як потужний чинник підготовки її до життя, врятувала